

Kalakán László

**A vészkorszak a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület
(BÖME) iratanyagának tükrében**

A Budapesti Önkéntes Mentőegyesület (BÖME) történetének kezdete nem kapcsolható a Horthy-korszakhoz, sokkal korábbra, 1887-re nyúlik vissza. A mentés azonban a Horthy-korszakban is szerves részét képezte az egészségügynek, hiszen a sérültek csak akkor volt esélye az életben maradásra, ha már a helyszínen meg tudták oldani – a kor színvonalának megfelelően – a sokktalanítást, illetve, azt hogy a beteg szállítható állapotba kerüljön.

A BÖME több szempontból volt jelentős. Nemcsak azért, mert Budapesten ők végezték a mai OMSZ elődjeként a mentést, hanem azért is mert kiadványaikban (pl. Mentők lapja) folyamatosan figyelték, elemezték a magyar egészségügy problémáit. Javaslatokkal is ellátták ennek felelős vezetőit, így ezek hatással voltak az egész magyar egészségügy fejlődésére. A mentőegyesület iratanyaga viszont a kutató számára jelentős. A BÖME esetenaplói, szállítási naplói, ambulánsnaplói és körzeti esetenaplói¹ alapján az egész Horthy-korszak egészségügyére vonatkozóan nagyon fontos információk birtokába juthatunk. Kirajzolódik az 1920-1945 közötti időszak mentésének színvonala, pontos képet kapunk Budapest öngyilkossági és TBC statisztikáiról, a német megszállást követően a légmentesítéssel való együttműködésről, és így a bombázások pontos káráról, a vészidőszak idején bekövetkezett zsidó öngyilkosságokról és a BÖME embermentő tevékenységéről, valamint Budapest ostroma alatt a sebesültek ellátásáról, az ideiglenes kórházak elhelyezkedéséről. Összegezve, a BÖME iratanyaga túlmutat a mentőegyesület történetén, belőlük a korszakra nézve nagyon sok, eddig elsikkadt, de jelentős információ birtokába juthat a kutató.

A fent említett források mindegyikének részletes elemzésére most nem vállalkozhatunk, hiszen az jóval túllépné e tanulmány kereteit, így most csupán a BÖME 1944-1945-ös esetenaplóiban található öngyilkossági esetek és a vészidőszak összefüggéseire világíthatunk rá.

Eltekintve az öngyilkosságok általános jellemzőitől és okaitól, Budapest vonatkozásában szót kell ejtenünk a később keletkezett statisztikák megértése érdekében az 1920 és 1944 között bekövetkezett öngyilkosságokról. Ha a Horthy-korszak Budapestjét vizsgáljuk, az öngyilkosság itt sem új jelenség. Budapest a XIX. század végére világvárossá vált. Az ipari üzemek fejlődésével nőtt az ipari balesetek száma, a közlekedés fejlődésével a közlekedési baleseteké, de az urbanizáció egyik sajátos jelenségeként nőtt az öngyilkosságok száma is. Nem mintha nem lett volna előtte is öngyilkosság, viszont egyre több ember koncentrált egy helyre, bizonyos rétegek szociális helyzete, ezáltal lelkiállapota is, romlott. A statisztikusok is kezdték megfigyelni

---

¹ Esetnapló: a BÖME székházába (Markó utca) befutó riasztásokat és kivonulásokat tartalmazza az eset rövid leírásával.

Szállítási napló: a BÖME járműveivel végzett szállítások a kórházak között, illetve a kórházakból. Ezek alapján rekonstruálni lehet a BÖME Holocaust alatt végzett embermentő tevékenységét.

Ambulánsnapló: azokat az eseteket tartalmazza, amikhez a BÖME nem vonult ki, hanem a sérült vagy bejött a saját lábán a mentők székházába, vagy mások szállították oda. Ezek az adatok Budapest ostroma idején elsődleges források a mentésről, hiszen a harcok következtében a mentőket vagy nem lehetett értesíteni, vagy egyszerűen nem tudtak mindenhova kivonulni.

Körzeti esetenapló: a légitámadások után körzeteket hoztak létre az eredményesebb mentés érdekében, így ezekből a bombázások idején folytatott mentőtevékenységről kapunk fontos információkat.

a jelenséget, így pontosabb képet kaphatunk róla. A kortárs, Dr. Melly József, szerint *“új társadalompathológiai helyzettel állunk szemben [...] és különösen a városok szempontjából kell ezzel az újnak látszó problémával foglalkoznunk.”*² Az öngyilkosságok vizsgálatakor sok nehézségbe ütközünk. Először is probléma számuk pontos megállapítása. Más adatokat találunk a rendőrségi jelentésekben, és mást a mentők statisztikáiban. Sokszor ugyanilyen nehéz eldönteni, hogy a halál oka baleset volt, vagy tényleg öngyilkosság, így ez a hibaforrás mindig fennáll. Egyébként nehéz az öngyilkosságok okát minden oldalról statisztikai módszerekkel kimutatni. Hibalehetőség az is, hogy az öngyilkosságok jelentős része nem végződik halállal. Így a statisztikai kimutatások halál-oki rubrikájában a sikertelen kísérletek nem szerepelnek, sőt az a nem kis számú komolytalan eset sem, ahová még a mentőket sem hívják ki. Az öngyilkosságok következtében hónapok múlva bekövetkező haláleset sem az öngyilkossági rubrikába kerül, ugyanúgy, ahogy az azt többször megkísérlők száma sincs külön feltüntetve. Éppen ezért az öngyilkosságok, illetve a kísérletek száma mindig magasabb a ténylegesen rendelkezésünkre álló statisztikai kimutatások adatainál.

1920 és 1943 között a fővárosban évente átlagban 380-580-an haltak meg öngyilkosság következtében, kiemelkedően kedvezőtlen volt az 1933-as év 622 és az 1943-as év 600 esettel. Ez átlagban havi körülbelül 40-50 halálesetet jelent a főváros vonatkozásában. Ugyanakkor, ezen időszak alatt, évente körülbelül 1.600 - 2.200 öngyilkossági esetre került sor Budapesten, ami átlagban havonta körülbelül 150 esetet jelent. Pontosan látszik a különbség a kísérletek és a ténylegesen halállal végződött esetek száma között, így megállapíthatjuk, hogy átlagosan minden 3-4-ik próbálkozás végződött halállal. 1944 januárjában 137, februárban 134 kísérletet rögzítettek a BÖME esetenaplóiban. Ennek pontossága és hitelessége megkérdőjelezhetetlen, hiszen az éppen ügyeletes mentőtiszt a befutó riasztásokat percre pontosan rögzítette, feltüntetve a helyszínt, a sérült személyi adatait, aki az esetet jelentette, a kivonuló mentőorvos adatait, a baleset rövid leírását, és azt is, hogy melyik kórházba szállították. Az adatok utólagos “kozmetikázását” kizárhatjuk, hiszen ezeket az eseteket az esemény óráiban rögzítették, mindenféle “feltevés” és politikai megfontolás nélkül, így hitelességükhöz és pontosságukhoz nem férhet kétség.

A Hitler és Horthy között 1944. március 18-án, drámai légkörben lefolyt klessheimi találkozót követően a német csapatok 19-ére virradóra megszállták Magyarországot egészen a Tisza vonaláig. Budapestre nem szállásoltak be német alakulatokat, viszont megjelent az RSHA és különböző képviselői. Magyarországra érkezett dr. Edmund Veessenmayer, Hitler teljhatalmú megbízottja is, aki döntő szerepet játszott a magyar zsidóság elpusztításában. Adolf Eichmann valószínűleg csak március 21-én jött Budapestre. Még 19-én délután a Sonderkommando tagjai

---

² Dr. Melly József: Az öngyilkosság Budapesten és az európai nagyvárosokban, Statisztikai Közlemények 56/II. Budapest 1928, 10-11.o.

megjelentek a Síp utca 12-ben a Pesti Izraelita Hitközség székházában, és utasították az ott található Bánóczi Lászlót, hogy másnapra hívja össze a hitközség elöljáróságát. Ezzel a németek a megszállást követően azonnal hozzáláttak a zsidókérdés magyarországi megoldásához, amelyhez felhasználták a március 21-ére megalakult Magyar Zsidók Központi Tanácsát.

Az 1944. januári és februári öngyilkossági adatok megfelelnek az eddig tapasztalható sokéves átlagnak. 1944. márciusától azonban emelkedés tapasztalható: az esetnapló 164 öngyilkossághoz való kivonulást rögzített. Ez az emelkedés valószínűleg szoros összefüggésben van Magyarország német megszállásával és annak következményeivel. A BÖME esetnaplójában március 19-én nincs öngyilkossági eset bejegyezve, egyetlen ember sem vetett véget önkezelével életének a német megszállást követő pánik közepette. Valószínű, hogy a meglepettség és a bénultság felülkerekedett a pánikhangulaton, az emberek hirtelen nem tudták, hogy mi történt, vagy mi várható. Az előző hónapok átlagához képest mégis több öngyilkossági eset, összesen 164 történt. Mivel ez körülbelül "csak" 30 többletet jelent, nehéz lenne belőlük határozottan azt a következtetést levonni, hogy az elkövetők nagy része zsidó lett volna. Azt azonban leszögezhetjük, hogy a német megszállás okozta ezt a "többletet". Március 19-ét követően azonnal megkezdődött a magyar zsidóság deportálásának előkészítése, illetve különböző korlátozó intézkedések bevezetése.³ A legtöbb Budapesten letartóztatott zsidót a Röck Szilárd utca 26. szám alatti Rabbiképző Intézet helyiségeibe, illetve a kistarcsai, a topolyai és a csepeli táborokba internálták. Március 29-én a Sztójay-kormány több zsidóellenes rendeletet adott ki. Elbocsátották a zsidó köztisztviselőket, zsidókat zártak ki a szakmai kamarákból, és kötelezővé tették a sárga csillag viselését. Tehát egy sor olyan intézkedés történt, amelynek következtében – a már korábban bevezetett három zsidórendelet korlátozó hatásán messze túlmenően⁴ – számos zsidó származású vagy vallású magyar állampolgárt igazából most lehetetlenítettek el.

Áprilisban tovább nő az öngyilkosságok száma, a hó végéig eléri a 208-at. Ebben minden bizonnyal közrejátszik az a tény, hogy az április 3-ai első bombatámadást követően a belügyminisztérium elrendeli 1.500 zsidó lakás lefoglalását a légitámadás keresztény áldozatai számára. Az intézkedés következtében végül is a zsidó vezetők 500 lakást átadtak, s ezzel 500 család még meglévő egzisztenciája kérdőjeleződött meg. Ha már korábban elvesztette állását, most elvesztette ingatlanját vagy bérleményét is, s ez számos esetben vezethetett kétségbeesett öngyilkossághoz. Április folyamán jó néhány olyan intézkedés történt, amely pánikra adhatott

---

³ Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy március 19-e után nemcsak zsidókat ért hátrányos megkülönböztetés. A németek a már korábban összeállított listájuk alapján szociáldemokratákat, legitimistákat, liberálisokat tartóztattak le, tehát az öngyilkossági statisztikák emelkedését nemcsak zsidók által elkövetett esetek okozhatták. A júniusi, majd az október-novemberi hihetetlenül magas számok döntő részét viszont kizárólag velük hozhatjuk összefüggésbe.

⁴ Érdekes, hogy sem a Numerus Clausus, sem a három zsidótörvény életbelépése nem jelentkezik az öngyilkossági statisztikák emelkedésében. Ennek oka az lehet, hogy bár számos esetben korlátozva voltak, a pusztán létük nem forgott veszélyben, és bíztak a törvények esetleges későbbi megváltoztatásában is.

okot. 16-án megkezdődött Kárpátalja és Északkelet-Magyarország zsidóinak gettóba gyűjtése, holott a gettórendelet csak 26-án lépett életbe. Április 21-én bezárták és lepecsételték a zsidó tulajdonú kiskereskedelmi boltokat, majd 28-án megindult Kistarcsáról az első tehervagon szerelvény, mely deportáltakat szállított Auschwitzba. Az elszenvedett megpróbáltatások után a magyarországi zsidóság nagy valószínűséggel április végére demoralizálódott.

Ennek ellenére májusban 10-zel kevesebben, 198-an kíséreltek meg öngyilkosságot Budapesten. A csökkenés nem jelentős, éppen ezért véleményem szerint nem kérdőjelezi meg azt az elgondolást, miszerint az öngyilkosságok megnövekedett száma összefüggésben lenne a Holocausttal és a német megszállással. Braham professzor rámutat a zsidóság jelentős részében végbemenő gondolati hozzáállás megváltozására, amelyet – az öngyilkosságok vizsgálatának tükrében – egyfajta védekező mechanizmusként értelmezhetünk. *„A nagyobb városokban élő zsidók kezdetben azt gondolták, hogy a gettósítás csak a falusi zsidókra vonatkozik. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az I. és II. zónában folyó kampány valójában mindenkire kiterjed, a III., IV. és V. zónában élő zsidók úgy okoskodtak, hogy ami a kárpát-ukrajnai és észak-erdélyi nem magyarosodott zsidókkal történik, az velük feltehetően nem történhet meg.[...] Végül amikor őket is összegyűjtötték és deportálták, a budapesti zsidók vélekedtek úgy, hogy ami vidéken történt, az nem történhet meg a nagyvárosi zsidók nagy tömegeivel, akikre Horthy és a külföldi diplomaták is állandóan ügyelnek.”*⁵ Ez utólag, az események ismeretében szinte érthetetlen, akkor azonban beleillett a zsidóság jelentős részének naiv és tájékozatlan gondolkodásmódjába. Ennek ellenére a zsidóság reménykedése közepette, május 15-én megkezdődött a vidékiek deportálása Kárpátaljáról valamint Észak-Erdélyből, az I. és II. műveleti zónából. Itt a deportálások június 7-re befejeződtek. A BÖME júniusi adatai megdöbbentőek, és minden kétséget kizáróan bizonyítják a Holocaust és az öngyilkosságok közti összefüggést. Az esetnaplók 454 öngyilkossági esetet őriztek meg! Ha ezt összehasonlítjuk az előző években tapasztalható átlag havi 150 esettel, akkor 300%-os, ha az áprilisi-májusi adatokkal, akkor is több mint kétszeres a növekedés! Sőt, az esetek döntő többsége öt nap alatt történt! Június 16-ra befejeződik a III. műveleti zóna zsidóságának deportálása is – a három zónából összesen már körülbelül 240.000 embert szállítottak el –, június 17-én pedig megkezdték a budapesti zsidóság kijelölt, sárga csillagos házakba való átköltöztetését. Az esetnaplók alapján a 454 eset döntő többsége június 17-e és 21-e között történt, tehát a két időpont pontosan egybeesik! Az esetnaplókban néhol fel van tüntetve, hogy *“az öngyilkosság oka: zsidó tv. miatt”*. Ez sajnos azonban csak nagyon kevés esetben történt meg, ennek ellenére az öngyilkosságot ekkor elkövetők majdnem 100%-a zsidó volt. A mentők szinte minden második riasztása öngyilkossági esethez szólt! Az áldozatok zsidó származására több tényből is lehet

---

⁵ Randolph L. Braham: A magyar Holocaust. Budapest 1990, 111. o.

következtetni. Körülbelül 80%-ukat a Wesselényi utcai zsidó szükségkórházba szállították.⁶ „Az első nagy megterhelés akkor ért bennünket, amikor a zsidóknak az úgynevezett csillagos házakba kellett költözniük. A mentők szünet nélkül hozták az öngyilkosokat, az eszméletlen embereket. Többségük idős asszony volt, sok volt a házaspár is, fiatal elvértve akadt. A mentősök elmondták, sok esetben már holtan találták meg az öngyilkosokat. Miután az ágyak megteltek, az ágyak között, a szobák közepén, majd a folyosókon, szalmazsákokon, vagy lepedőkön, takarókon feküdtek az eszméletlen emberek. Többségük meghalt. Nem tudták elviselni otthonuk elvesztését. Az öngyilkossági járvány kb. 2 hétig tartott, fokozatosan szűnt meg, és ilyen mértékben nem ismétlődött.”⁷Továbbá a nevek, a foglalkozás és a lakcím is bizonyító erejűek. Budapestnek leginkább zsidók által lakott területén – főleg a VII. kerület utcáiban – történtek az esetek. Ez az összefüggés a nevek alapján – Weisz, Kohn, Grün – is egyértelmű. Az áldozatok döntő része ügyvéd, kiskereskedő, szellemi szabadfoglalkozású. A három zónából történt deportálás, a vidéki rokon, barát elvesztésének híre, és a kijelölt, csillagos házakba való átköltöztetés elrendelése pánikot, öngyilkossági hullámot idézett elő Budapesten június 17-e és 21-e között. Dr. Melly József, már korábban idézett, 1928-ban, jóval a Holocaust előtt íródott tanulmányában, mikor hasonló események bekövetkeztét minden épeszű ember elképzelhetetlennek tartotta volna, a következőket írja: *“Nem lehet öngyilkossági okokról beszélnünk, mert az öngyilkosság kiváltódása történések komplex sorozatának eredménye s amit ennek a folyamatnak a végén látunk, azt nem oknak, legfeljebb motívumnak nevezhetjük a német szerzők elnevezéséhez alkalmazkodva.”*⁸ Nem csoda, hogy ekkor már a doktor megállapítása nem állja meg a helyét. Sajnos, 1944 nyarán, már egyértelműen megnevezhetjük az öngyilkosságot kiváltó, ez esetben egyetlen okot, mégpedig a zsidóüldözést. Természetesen júniusban még 21-ét követően is több öngyilkossági eset történt, hiszen a vidéki deportálások, atrocitások tovább folytatódtak, melyeknek híre könnyen eljuthatott a fővárosba. Június 25-e és 28-a között végrehajtották a deportálást a IV. műveleti zónában is.

Júliusban 209 öngyilkossági eset található a BÖME esetnaplóiban. Ez a júniusi hihetetlenül magas számhoz képest jelentős csökkenés, de több a júniust megelőző hónapok mindegyikének statisztikáinál. A csökkenést valószínűleg több tényező idézhette elő. Egyrészt a csillagos házakba való összeköltöztetést egyelőre nem követték olyan intézkedések, amelyek a zsidóság legrosszabb gondolatában élhettek, vagyis nem deportálták őket. Másrészt július 4. és 8. között befejeződött a két utolsó vidéki körzet – az V. és a VI. – deportálása, és rájuk – mármint a budapestiekre – mégsem került ekkor még sor. Tehát július eleje és a hónap vége között ez némi bizakodással

⁶ A Wesselényi utca 44. számú szükségkórház egy iskola épülete volt, mert korábban az SS a Szabolcs utcai zsidó kórházat kisajátította, és ott rendezte be saját táborigyógyintézetét “SS Feldlazarett 500” néven.

⁷ Helytállás – Embermentő orvosok és egészségügyiek 1944-1945. Budapest 1996, 32. o., dr. Strausz Imre visszaemlékezése.

⁸ Melly, i.m. 12. old.

tölthette el őket. Továbbá komoly oka lehet az is, hogy Horthy megnehezítette a Pest környéki zsidóság deportálását, Baky László belügyi államtitkár embereit pedig kiharcolták Budapestről. Így a főváros zsidósága egyelőre megmenekült, valamennyire biztonságban érezhette magát, főleg azután, hogy Horthy leállította a már készülődő deportálást.⁹ Talán lelkesítőleg hatottak a szövetségesek nagy nyári sikerei is. Tehát július folyamán egy sor olyan esemény történt, melyek együttesen a megmenekülés reményével tölthette el a főváros zsidóságát.

A bizakodás augusztusban és szeptemberben tovább tartott, ekkor „mindössze” 120 illetve 118 esetet rögzítettek. Nagy valószínűséggel ezeknek az eseteknek az elkövetői között zsidók nem szerepelnek számarányukat meghaladóan, hiszen egyrészt helyzetük stabilizálódni látszott, másrészt a számok megfelelnek, illetve alatta is maradnak a budapesti hónapok sokéves átlagának. A reménykedés nem volt alaptalan, hiszen Horthy egyre merevebben ellenállt a német követeléseknek. Augusztus 23-án Románia sikeresen kiugrott a háborúból, 29-én megalakult a Lakatos-kormány, szeptember közepétől pedig megkezdődött a béketapogatózás a Szovjetunió felé, bár erről a zsidóság széles rétegeinek nem lehetett tudomása. De a többi tényező mindenképpen bizalmat önthetett az elkeseredettekbe. Az öngyilkosságok fő motívumai szokványosak lehettek: nyomor, betegség, reménytelen szerelem, talán a Kárpátokban elesett fiú híre.

A bizakodás október közepéig tartott, s ezt az esetnaplók is igazolják. Az öngyilkossági arány megfelel a sokéves budapesti átlagnak. Döbbenetes változás következett be viszont október 16-án, a nyilas hatalomátvétel másnapjától. Ennek előjelei már az előző napon jelentkeztek. A BÖME esetnaplóiban, „az eset rövid leírása” rovatban 15-én hirtelen egyre több lett a „lőtt”, a „szilánkos” sebesülés, illetve a „megverték”, a „puskatussal ütlegelték”, „ismeretlenek rálöttek” bejegyzés. A Palotában október 15-e délutánjától 16-áig, Szálasi hatalomátvételéig lezajlott feszültség és bizonytalanság kicsapott az utcákra is. A nyilasokat leszámítva igazából senki nem tudta, mi a dolga, ők viszont kihasználták az alkalmat szenvedélyeik kiélésére, amit az esetnaplók is bizonyítanak. 16-tól kezdve az öngyilkossági esetek száma megint hirtelen nagyon felszökik, pontosan azon a napon, amikor elrendelik a csillagos házakban a 10 napos kijárási tilalmat. Tucatjával lesznek öngyilkosok olyanok, akiket a Wesselényi utcai szükségkórházba, a Weisz Aliceba, vagy a Maros utcai zsidó kórházba szállítanak a mentők. Az öngyilkosság oka nincs feltüntetve, de az esetek magukért beszélnek. *„Október 15-e után újból hoztak a mentők öngyilkosokat, de lényegesen kevesebbet [?], mint az előző alkalommal. Itt kell megemlítenem, hogy a kórházban tartózkodók között a Wesselényi utcai kórház fennállása alatt – tudomásom*

---

⁹ Horthy döntésében több ok is szerepet játszhatott. Talán a budapesti zsidóságot értékesnek tartotta, csökkent a megszálló német alakulatok száma, erélyes tiltakozások érkeztek nyugatról, valamint a rendelkezésére álló három hónap alatt felmérhette, javíthatta saját lehetőségeit is.

szerint – nem fordult elő öngyilkosság.”¹⁰ Október 18-án 11, a VII. kerületben meglőtt férfit szállítanak a Wesselényi utcába, majd 19-én ugyanide 26 “kocsiról lelökött, ütlegelt” személyt. Egyre több a meglőtt, illetve az öngyilkosságot elkövetett munkaszolgálatos is. Számptalan olyan eset volt, amikor az áldozat „rosszul lett”, az „utcán összeesett”. Személyi adataik alapján nagyrésztük olyan zsidó származású egyén volt, akik a bekövetkezett megrázkódtatásokat, izgalmakat már nem bírták feldolgozni. Igaz, ők nem öngyilkosság, vagy közvetlen puskatus ütlegek következtében hunytak el, a haláluk mégis a nyilasok nem létező lelkiismeretét kell, hogy terhelje. Az öngyilkossági hullám egészen október 20-ig tartott, utána csökkenni kezdett. A mérleg így is tragikus. Októberben 359 öngyilkossági eset történt, nagy részt e négy nap alatt!

A zűrzavaros időszak, a front közeledte, az evakuálások, stb. miatt novembertől a BÖME már nem tudott öngyilkossági statisztikát készíteni, így csak saját számításaimra hagyatkozhattam. A novemberi esetnapló összes öngyilkossági esetének áttanulmányozása után az eddigi legszomorúbb helyzet tárul elénk. Minimum 464 öngyilkossági eset szerepel, amely még az eddigi, júniusi 454-es maximumot is meghaladja! A naplók alapján percre pontosan fel lehet eleveníteni a Budapest utcáin garázdálkodó nyilasok rémtetteit. A front még meg sem közelítette a fővárost – a bombasérülteket külön tüntették fel –, s mégis egyre több a “lőtt”, a “szilánkos” sérült és a “megvert” egyének száma. November 7-re datálva található az első olyan bejegyzés, amit sajnos a későbbiekben még számtalan fog követni: “[név alapján zsidó származású egyén] *mászott ki a Dunából, majd meghalt*”.

Az október 23-án lezajlott Szálasi–Veesenmayer találkozót követően a “nemzetvezető” beleegyezett 25.000 egészséges zsidó átadásába, akik elvileg a Birodalomban fognak “dolgozni”. A Hegyeshalom felé induló halálmenetek – napi átlag 2.000 személy – november 8-án kezdődtek meg. S most egy újabb félelmetes egybeesés a BÖME esetnaplóival. November 8-tól robbanásszerűen megnő az öngyilkosok száma – ez a többlet kivétel nélkül zsidó –, a mentők naponta tucatjával szállítják a sérülteket a különböző zsidó kórházakba. A november 9-i bejegyzés a következő: „*Központ 9 ó 10p: Áll. a rendőrt megtámadta, amikor őket az udvaron összegyűjtötték [V. ker. Csáky u. 12.], s erre az egyik katona rálőtt. Jobb kulcsoson alatt a szegycson mellett a bemeneti nyílás, kimeneti a jobb vállcsúcson. Esméletnél, erősen vérszegény, pulzus alig tapintható. Th: kötés.*” A sérültet a mentők a Wesselényi utcai zsidó kórházba szállították. November 12-én felállítják a “védett házakat”, de már november 29-én a gettót is, ahová nemsokára átköltöztetik az összes budapesti zsidót. November 25-én kórházzól-kórházra szállítanak lőtt sebbel egy munkaszolgálatost, míg végül a XI. helyőrségi kórház ügyeletesé átveszi a sérültet. A BÖME esetnaplójában a november 25-én feljegyzett 11. számú eset a következő: „*Kórisme: Lőtt sebek, zúzott seb, zárt törés. Szállították: Wesselényi u. 44.: Áll. Meglőtték.*”

---

¹⁰ Helytállás, i.m. 33. old., dr. Strausz Imre visszaemlékezése.

Egy bemeneti nyílás a jb. halánték fölött, kimeneti nyílás a jb. fül fölött; közöttük kb. 3 cm zúzott seb. Egy bemeneti nyílás a b. járomív alatt, keresztül hatol az arc lágyrészein majd kimeneti nyílás látható a b. felső őrlőknél, ahonnan a golyó tovább hatolt, újabb bemeneti nyílás azonban a szájüregben nem látható. A jb. orrszárny mellett kb. 4 cm hosszú úton golyó okozta horzsolás látható. A j. kéz mutató ujjá zártan törve. A b. kéz közép ujjain zúzódás. Hidegrázása van, szédül. Th: jód, kötés.”¹¹ Ez nem függ össze az öngyilkossági esetekkel, – de természetesen az áldozat itt is zsidó származású volt – a nyilasok viselkedését azonban tökéletesen példázza, és ha már a BÖME esetnaplóit használjuk, ezt az esetet érdemes volt rideg valóságában idézni. Egyébként a 62 éves ügyvédet az Andrássy út 60. sz. alatt lévő nyilas „Hűség házából” szállították a sürgősségi kórházba. November 29-én egy combján meglőtt, a Dunából kifogott 69 éves kereskedőt szállítanak a Wesselényi utcai kórházba, majd később egy olyan egyént, akinek a Szent István körút 2. szám alatti nyilas házban 50 botütést mértek a talpára.

Sajnos, mint korábban már utaltam rá, decemberi statisztika sem készült, így itt is csak saját számításaimra hagyatkozhattam. Ebben a hónapban minimum 207 eset található az iratokban, amely az előző hónap statisztikájának kevesebb, mint a fele. A csökkenésnek több oka is lehetett. A november 29-én felállított budapesti gettó talán valamiféle védelmet jelenthetett az ott tartózkodóknak. December közepétől már hallani lehetett a főváros felé közeledő frontot, így ez is bizakodással tölthette el a még életben lévőket. Viszont mindennapossá vált a Dunából kifogott, megvert, meglőtt, stb. egyének beszállítása. Az utolsó decemberi öngyilkossági eset 30-ára datálódik, amikor egy anya lesz öngyilkos a 3 éves és a 18 hónapos gyermekével. Ez esetben a származást azonban nem lehet megállapítani. Az utcai vérengzések azonban tovább folynak. A decemberi esetnaplókban szinte minden nap több olyan eset található, ahol az áldozatot a „Dunából fogták ki”, „összeverték”, „meglőtték”, „teherautóról dobták le”.

Januárban a mentők ostrom alatti utolsó feljegyzése 15-én történt, utána a belvárosi harcok hevessége, az üzemanyag- és járműhiány, a romok, stb. miatt nem tudtak kivonulni, vagy legalábbis az esetnaplókba a kiszállásokat már nem tudták bejegyezni. A legközelebbi dátum január 20-23-áról van, de ez is összevonva. A januárban elkövetett öngyilkosságok száma –megint csak saját számításaim alapján – mindössze 10 eset. A csökkenés oka minden bizonnyal a remény volt, hiszen a gettóban lévő zsidóság számára – leszámítva az olyan szerencsétlent, aki a szovjetek erőszakosságának esett áldozatul – a vörös hadsereg mindenféleképpen a felszabadulást hozta, a pillanatnyi reményt az élethez. Pontatlanság következhet viszont abból, hogy a Budán elkövetett eseteket január elejétől kezdve nem lehet nyomon követni, hiszen a hidakon való áthaladás nagyon korlátozott volt, s a hidak felrobbantása után meg is szűnt. Így valószínű, hogy sok esethez nem tudtak kivonulni, vagy a telefonvonalak megrongálódása miatt már riasztani sem lehetett a

---

¹¹ Esetnapló, 1944. november 25., 11. sz. eset

mentőket. Csökkenésnek azonban január közepétől Pesten mindenféleképpen be kellett következnie. Buda csak ezt követően szenvedett igazán, onnan viszont nincs statisztikánk. Azt tudjuk, hogy a nyilasok január 11-én a Maros utcai zsidó kórház, január 14-én pedig a városmajori ortodox zsidó kórház ápoltságait, nővéreit és orvosait mészárolták le.

Az esetnaplók februári tanúsága szerint – saját számításaim alapján – összesen két öngyilkossági eset történt Budapesten. Ennél valószínű több lehetett, de a tendencia magáért beszél. A vidéki deportálások, majd a nyilasuralom alatt az öngyilkosságok száma hihetetlenül megemelkedett, az ostrom és a hungarista rezsim megszűntével ugyanilyen arányban csökkent. 1945 februárja a bizakodás hónapja lehetett. Aki túlélte az ostromot és az azt megelőző megpróbáltatásokat, most nem valószínű, hogy az öngyilkosságra gondolt volna. Ebben az esetben az élni akarás vágya erősebb volt a letargiánál. *„Az öngyilkosság az életöszön negatívuma, inverziója. Nagy változásnak kell végbemenni az emberi lélekben addig, még akár alkoholmámorban is, hogy ez bekövetkezzék. Estenként ez egyéni tragédia, tömegesen már komoly szociálpatológiai jelenség”*¹² – írja Dr. Melly József.

Az 1944-1945-ös öngyilkosságok – amint láttuk – tragikus ok-okozati összefüggésben álltak a magyarországi és jelen esetben a budapesti zsidóság sorsával. A zsidóság régóta szerves részét képezte a magyar társadalomnak. Az 1944-1945-ös események hosszú asszimilációs folyamatot törtek meg, amely sokkal korábbra nyúlik vissza. A zsidóságot kiszakították megszokott környezetéből, a pusztaság létét is megkérdőjelezték, ami végül sokuk esetében öngyilkossággal végződött. Ha egy-egy ember követ el öngyilkosságot, az elsősorban szörnyű egyéni tragédia, bár ennek is lehetnek társadalmi okai. Budapesten számtalan zsidó vetett véget önkezelésével életének, tehát ennek nagyon komoly társadalmi, gazdasági, egzisztenciális és politikai okai voltak. *„A társadalmi ember pedig szükségképpen feltételezi a társadalmat, amelyet kifejez, és amelyet szolgál. Mihelyt viszont bomlásnak indul a társadalom, mihelyt nem érezzük többé eleven és cselekvő lüktetését körülöttünk és felettünk, az, ami társadalmi bennünk, elvesztette minden objektív fundamentumát.[...] Ez a társadalmi ember foglalja magában mindazt, ami a civilizált embert jelenti; a társadalmi ember az, amiért érdemes élni. Következésképpen, ha ez semmivé válik, életünknek nincs többé értelme; mert az egyetlen életnek, amelyhez ragaszkodni tudtunk volna, már semmi sem felel meg a valóságban, s az az élet, amely még a valóságban gyökerezik, már nem elégíti ki szükségleteinket.[...] Itt maradtunk kisemmizve, tehetetlenül. Semmi sincs többé, ami erőfeszítéseinket leköthetné, s az az érzésünk, hogy amit teszünk vagy próbálunk tenni, szertefoszlik az űrben.[...] Nem szükséges külön bizonyítani, hogy ebben a megrendült állapotban a legcsekélyebb elbátortalanító tényezők is könnyen vezethetnek kétségbeesett elhatározásokra.”*¹³

¹² Melly, i.m. 73. old.

¹³ Émile Durkheim: Az öngyilkosság. Budapest 2000, 228. o.

Durkheim minden mondata igaz, de esetünkben sajnos még azt is hozzá kell tenni, hogy a zsidóság nem kiszakadt a társadalmi környezetéből, hanem egy hosszabb folyamat eredményeként erőszakkal kitzitották onnan, és ez torkollott sokuknál az öngyilkosság tragédiájába.

A Holocaust áldozatainak számáról, az elszenvedett veszteségekről többé-kevésbé pontos képünk van már. A BÖME iratanyagának feldolgozása után viszont olyan események elevenednek meg előttünk, amelyekre történelmünk során még nem volt példa. 1944. márciusa és decembere között körülbelül 800 főre tehető azoknak a zsidó személyeknek a száma, akik a német megszállás, a deportálástól való félelem és a nyilasuralom következtében követtek el öngyilkosságot. Ezek a számok eddig nem jelentkeztek a magyarországi veszteségi adatok között, holott az 1944-es időszak alakítóinak lelkiismeretét terhelik.